

A könyvtári kölcsönzési szerzői jogdíjak rendezése az NSZK-ban

Siegfried DÖRFFELDT

A szerző Der Gesamtvertrag zur Bibliotheksantieme c. cikkét (Buch und Bibliothek, 1975. 7/8.no. 648-656.o.) FARKAS László tömörítette.

Az NSZK-ban a szövetségi kormány, illetve a tartományi kormányok egyrésztől, és a különböző érdekelt kereskedelmi társulatok másrésztől, szerződésileg szabályozták a könyvtári kölcsönzési jogdíjak kérdését - éspedig az 1973-ban életbe lépett új szerzői jogi törvény alapján. A szerződésileg történt szabályozás egyik legnagyobb jelentőségű és igen örvendetes eredménye - a cikk írójának véleménye szerint is - az, hogy a közületek által fenntartott nyilvános könyvtárak gyakorlatilag mentesek a jogdíjak kifizetéséhez szükséges könyvtári hozzájárulás fizetése alól, mert a Szövetségi Köztársaság tartományai a szerződésben kötelezték magukat a könyvtári hozzájárulásból a nyilvános könyvtárakra eső rész átvállalására.

Az NSZK szerzői jogi törvényének 1973. január 1-én életbe lépett változata kimondta, hogy a szerzők részére műveiknek nyilvános intézményekben kölcsönzés formájában történő használatáért - amiért korábban semmiféle jogdíjat nem lehetett követelni - méltányos kárpótlás jár; ez a kártalanítási igény azonban csak valamilyen kereskedelmi társulat útján érvényesíthető. A könyvtári hozzájárulási összegekből az irodalmi és más művek szerzőinek kártalanításán túlmenően pénzalapot is kell létesíteni a szükségét szenvedő írók öregségi ellátásának céljára.

A könyvtáraknak és a könyvtárosegyesületeknek azokat az aggályát, hogy a könyvtári kölcsönzési jogdíjak végül is a könyvtárak beszerzési költségvetését fogják terhelni, a törvény megalkotása során nem vették figyelembe. A Bundestag azonban végül mégis hozott egy olyan külön határozatot, melyben annak a reményének adott kifejezést, hogy a szövetségi kormány és a tartományi kormányok olyan módot találnak majd az új igények anyagi kielégítésére, ami nem fogja csökkenteni a könyvtáraknak könyvbeszerzés céljára rendelkezésre álló anyagi eszközeit, és nem is háritja át a szerzők kártalanításának terhét a könyvtárak használóira.

A törvény szövege szerint a kölcsönzési jogdíjak bevezetésével járó költségek viselői tulajdonképpen a könyvtárak. Az egyes könyvtárak illetve könyvtárfenntartók részvétele a jogdíjköteles kölcsönzésekben - hozzávetőleges becslés szerint - a következő: községek, városok (nyilvános könyvtárak) 60 %, tartományok (tudományos könyvtárak) 30 %, szövetségi kormányzat (központi és hatósági könyvtárak) 10 %. Az egyházi és az üzemi könyvtárak mintegy 10 %-os részesedését ennél a becslésnél nem is vették figyelembe. A jogdíjra jogosult szerzők oldalán a - részben ujonnan alakult - kereskedelmi társulatok egész sora jelentette be jogigényét. A szépirodalmi szerzők, akiknek érdekében tulajdonképpen az új jogi szabályozás, az Írószövetség kezdeményezésére létrejött, váratlan konkurenciába kerültek a különböző kereskedelmi társulatok által képviselt tudományos szakírókkal, zeneszerzőkkel, képzőművészekkel és fényképészekkel.

Ezzel a különböző kereskedelmi társulatokkal kezdtek tárgyalásokat a törvény végrehajtása érdekében az illetékes állami szervek, és a velük kötött szerződéssel sikerült végül is a könyvtári kölcsönzési jogdíjak kérdését rendezni.

A törvény végrehajtására irányuló tárgyalások során hamarosan nyilvánvalóvá vált, hogy a törvény rendelkezése az igények kielégítésének csak valamilyen általános szerű megoldásával valósítható meg. Nincs ugyanis a törvényben pontosan meghatározva, hogy mit jelent: "a nyilvánosság számára hozzáférhető intézmények által történő kölcsönzések" homályos fogalma, és nincs közelebbről körülírva az sem, hogy a "méltányos kárpótlás"-on mit kell érteni. Tisztázatlanul maradtak olyan kérdések is, hogy mennyiben esnek a szerzői jogi törvényben szabályozott kölcsönzési jogdíj-fizetési kötelezettség alá pl. a fotokópiák készítése, a könyvtárközi kölcsönzés, a helybenolvasás, vagy az iskolák, egészségügyi vagy egyéb intézmények útján történő kölcsönzések stb. Már csak emiatt sem lehet a jogdíjfizetési kötelezettség alá eső könyvtári szolgáltatások pontos számát megállapítani, amihez a gyakorlatban még az a nehézség is járul, amit a különböző kereskedelmi társulatok által képviselt szerzők részesedési arányának meghatározása jelent. Nem sikerült a tárgyaló feleknek megegyezésre jutniuk az egyes könyvtári szolgáltatásokért járó méltányos kárpótlás tekintetében sem.

Ilyen körülmények között végül is az a meggyőződés alakult ki, hogy a gyakorlati szempontból alkalmatlannak bizonyult törvényes rendelkezésnek valamilyen módon való gyakorlati megvalósítása érdekében félre kell tenni minden vitás jogi kérdést; le kell mondani az egyes jogdíjköteles szolgáltatásoknak, valamint a különböző szerzők részesedési arányának részletes felméréséről, és meg kell egyezni valamilyen általános összegnek egy központi szerv részére történő befizetésében, amivel azután minden érdekelt kereskedelmi társulatnak valamennyi nyilvános könyvtár fenntartójával szemben fennálló igényét kielégítettnek kell tekinteni. Ezen az elvi alapon jött létre "a szerzői jogi törvény 27. §-án alapuló szerzői jogi igények kielégítése tárgyában" 1975. június 18-án megkötött szerződés.

A szerződés szerint a Szövetségi Köztársaság, valamint a Köztársaság tartományai a szerzői jogi törvény 27. §-án alapuló minden igény kielégítéséül 1973. január 1-től kezdődően évenként 9 millió márka összegű általányt fizetnek be egy közös kasszába, az érdekelt kereskedelmi társulatok részére. Az összeg 90 %-át a tartományok fizetik, 10 %-ot pedig a szövetségi kormány; a könyvtárfenntartó városok és községek minden fizetési kötelezettség alól mentesek. A tartományokat terhelő összegnek az egyes tartományok közötti felosztását a szerződés részletesen szabályozza.

A szerződés hatálya azonban sajnos nem terjed ki valamennyi nyilvános könyvtárra. A szerzői jogdíjat, a szerződés alapján csak azoknál az intézményeknél lehet - a szerződésben megállapított általános összeggel - leróvnak tekinteni, amelyeknek fenntartója a Szövetségi Köztársaság, vagy valamelyik tartomány, város, illetve község, vagy más területi önkormányzati szerv, vagy pedig amelyeknek fenntartási költségeit túlnyomó részben az említett szervek valamelyike viseli. Ilyen módon a szerződés hatálya alá esnek, a szövetségi, tartományi és községi nyilvános könyvtárak mellett az olyan alapítványi, továbbá a közhasznú egyesületek vagy más szervezetek által fenntartott könyvtárak is, melyeknél az állami hozzájárulás az 50 %-ot meghaladja; viszont nem mentesülnek a szerződés alapján a szerzői jogi törvényben megállapított jogdíjfizetési kötelezettség teljesítése alól az egyházi és az üzemi könyvtárak, amelyeknél csak egyes kivételes esetben fordul elő az 50 %-ot meghaladó állami támogatás. Ezeknek a könyvtáraknak - amelyek köztudomásúlag sok esetben ugyanolyan nyilvános szolgálati feladatokat végeznek, mint a többi nyilvános könyvtár - a megállapodásból történt kirekesztése komoly szépséghibája a szerződéses rendezésnek. Egy külön bizottságot biztak ugyan meg azzal, hogy készítsen javaslatokat az egyházi és az üzemi könyvtárak jogdíjfizetési kötelezettségének általános összeggel történő meg-

váltására, a már megkötött szerződés ilyen irányú kiterjesztése azonban, a tartományok jelenlegi pénzügyi helyzetében alig várható. A kereskedelmi társulatok követelése a szerződés ilyen módosítása esetére meghaladja az évi 1 millió márkát.

A szerződés egyébként 13 évre szól, legkorábban tehát 1985. végére mondható fel. Mindkét szerződő félnek joga van azonban kétévenként tárgyalásokat kezdeményezni az átalányösszeg megváltoztatásáról.

A szerződésben és a hozzácsatolt kiegészítő megállapodásban szabályozva van az un. adatszolgáltatási kötelezettség sokat vitatott kérdése is. Az átalányban fizetendő összegek igazságos felosztása a szerzői jogdíjra jogosult szerzők között - amire a szerződő kereskedelmi társulatok kötelezve vannak - rendkívül kiterjedt és költséges statisztikai felméréseket igényel az egyes művek használatának gyakorisága tekintetében, az egyes könyvtárakban. A kiegészítő megállapodás ezt az adatszolgáltatási kötelezettséget részletesen szabályozza, de egyuttal 30 könyvtárra korlátozza. Ezekből 18 általános nyilvános, 12 pedig tudományos, illetve főiskolai vagy szakkönyvtár. Kijelölésük módját, valamint azokat az időszakokat is, amelyekben a statisztikai felméréseket el kell végezni, a kiegészítő megállapodás részletesen meghatározza. Kimondja ez a megállapodás azt is, hogy az adatfelvételekből az adatszolgáltatásra kötelezett intézmények fenntartói terhére külön költségek nem származhatnak.

A cikk után a folyóirat közli a szerződés és a kiegészítő megállapodás teljes szövegét is.

A mikrofilmek jogi státusa: néhány ajánlás

Az Unesco Bulletin for Libraries c. folyóiratban (XXX.vol. 2.no. 71-77.p.) megjelent cikket (Legal validity of microfilms: some recommendations) BOBOKNÉ BELÁNYI Beáta tömörítette.

Az élet számos területén terjedőben van a mikroformátum használata, ennek kapcsán vetődik fel a kérdés, hogy jogilag az eredeti dokumentummal azonos értékűnek fogadhatók-e el.

Az UNESCO felkérte a Nemzetközi Levéltári Tanácsot (International Council on Archives - ICA), készítsen felmérést arról, hogy az egyes országokban milyen szabályok, rendeletek szabják meg a mikroformátumok jogi érvényességét és az eredeti anyag ezekkel való helyettesítésének lehetőségét. A felmérés eredményeit "A mikrofilmek használatának jogi kérdései" címmel publikálta az UNESCO. A felmérés felsorolja az egyes országokban érvényben lévő vonatkozó intézkedéseket, ezek közül ismertetünk néhányat. Az egyes országok joggyakorlatát összevetve ugyanis ajánlásokat készítettek, ezt kiinduló anyagnak szánják, amelyre egy nemzetközileg kölcsönösen elfogadott jogi álláspontot alapozni lehetne. A távolabbi cél tehát egy egységes nemzetközi szabvány kialakítása.

A cikk először definiálja a mikrofilm, a másolat (copy), nagyítás, és az eredeti anyag fogalmát (p. a COM technikával nyert alap nem tekinthető eredetinek.).

A mikrofilmek készítésekor bizonyos alapkövetelményeket szem előtt kell tartani. Így:

1. A mikrofilmnek valóságghűen kell visszatükrözni az eredeti anyagot,
  - teljességgel (minden részletét)
  - jól olvashatóan